

Prof. PhDr. Marie Krčmová, CSc.

Ústav jazykovědy

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

Nová média – nové styly?

New media - new styles?

Klíčová slova: Styl, teorie stylu, stylová diference textů, vznik nových objektivních stylů

Anotace: Stat' sleduje působení nově vznikajících způsobů předávání informace na formování jazykového stylu. V současnosti dochází k otevření hranic mezi kulturami, což vede i ke sblížení stylových norem v těchto kulturách vzniklých. Usnadnění technické stránky produkce textu vede také ke sblížení jazyka a stylu textů mluvených a psaných. Navíc se rozšiřuje skupina osob, které tvoří veřejné věcné texty. Na jedné straně roste významu stylu pro prezentaci produktora komunikátu, na druhé straně se však oslabuje schopnosti vnější stránky textu ho skutečně identifikovat.

Ve vědeckých diskusích se poukazuje na to, jak je většina existujících textů z hlediska funkce rozporná. Pochybnosti by měl vzbuzovat nikoli sám aparát funkční stylistiky s představou několika málo funkčních stylů, ale způsob, jímž je běžně užíván: je třeba ho brát nikoli jako absolutní výpověď o realitě, ale jako nástroj, který umožňuje pojmout mnohotvárnou realitu sdělování do jistých obecných kategorií, aby o ní bylo možno na metajazykové úrovni mluvit. Druhý extrém, maximální rozšíření počtu obecných stylů spojené s rezignací na představu stylových norem není vhodný, protože neguje smysl stylistiky jako zobecnujícího vědního oboru. Inovace pojetí stylistiky by měla vést nikoli k rozšiřování inventáře stylů, ale hlouběji – k novému řešení jejich podstaty. Takový pohled lze zatím jen připravovat, mj. i diskusemi na odborném fóru. I tu jde o odraz nové komunikační situace, kterou posílila nová média: odborné komunikace jako permanentního bezprostředního diskurzu.

Annotation: The concept of functional styles has been since the 1930s part of stylistic investigations in the Czech context as well as in the broader context of Slavonic studies. The concept of functional styles operates with given general functions of language to which the individual language features are being found, mostly at the levels of naming units or

composition of the text. The new, revised edition of the textbook "Stylistika současné češtiny" [Stylistics of Contemporary Czech] that is being currently prepared brings again into question what level of generalization is possible when describing the level of style in language and what viewpoint in general is acceptable, with regard to the present-day differentiation of texts. Besides, it is necessary to take into consideration style as a quality of the whole unit of communication and loosening the relationship style–stylistics–standard language. The increasing number of media of communication also plays a significant role. It results in opening borders among cultures and "national" styles, covering up differences between written and spoken utterances and devaluation of written and spoken word, enlargement of group of people who can create public texts of notional orientation, growing importance of style for the producers' presentation and the decrease of the possibility to identify them by the appearance of the text, substitution of real communication for virtual and origin of multimedia communication. Using language in communication, effects of these influences are ambiguous.

In scholarly discussions it is pointed out that most of the existing texts are ambiguous as far as their function is concerned and that under these circumstances there is a growing number of texts which are polyfunctional or ambiguous as to their function. However, it is not the concept itself, i.e. the concept of functional stylistics with several functional styles, that should be doubted, but rather the way the concept is usually applied. It is necessary to regard this concept not as an absolutely valid information about reality, but as a tool that provides the possibility to categorize the manifold reality of communication into certain general categories, so that it would be possible to discuss it at the level of metalanguage. The other extreme, the maximum enlargement of the number of general styles and giving up the concept of stylistic norms, is not suitable, because it denies the role of stylistics as a generalizing scholarly discipline. The innovations concerning the orientation of stylistics should not lead to enlargement of the number of styles, but deeper - to new investigations concerning their essence. At present it is just possible to prepare such approach; apart from other things by scholarly discussions. This is also a reflection of the new situation of communication reinforced by the new media: a scholarly discourse as a permanent direct discourse.

Nová média – nové styly?

Součástí českého, ale i širší slavicistického uvažování o stylu je již od třicátých let pojem funkčního stylu, který je vymezován jaksi „zvenčí“ s oporou o filozoficky pojaté funkce, jež je možno vztáhnout k jazyku velmi obecně. K těmto funkcím se pak nacházejí jisté rysy jazyka, patrně spíše na rovině pojmenování, event. v syntaxi a výstavbě textu. Ustálila se přitom jejich vazba na vyjadřování spisovné, i když to nemusí být pravda, protože základní funkci – prostě sdělovací, odborně sdělnou a estetickou lze realizovat jakoukoli varietou národního jazyka, event. v téže společnosti i jazykem cizím: je jen věcí kulturní tradice, že např. slangové vyjadřování odborných témat je odsunuto do komunikace skupinové, tedy nikoli celospolečenské. V české tradici stále dominují Bühlerovské 4 funkce stojící za klasickou představou 4 funkčních stylů, jež je dodnes rozhodující pro klasifikaci stylu nejrůznějších proveniencí, žánrů a způsobů prezentace.

Takové velmi zobecněné hledisko jistě vyhovovalo na počátku koncipování teorie funkčních jazyků (a sekundárně funkčních stylů), není však pochyb, že změny komunikace mohou ukázat limity jeho poznávací síly v rámci lingvistiky. Snad i proto nevyzrálo chápání stylu jako záležitosti jen řečové, tedy nenáležející vůbec k tradičně chápanému obsahu lingvistiky, a zejména v jednotlivých studiích také tendence sledovat jen singulární styl nebo funkci vybraných prvků v rámci různě volené množiny textů (většinou množiny dané příslušností k některému „klasickému“ funkčnímu stylu) na úkor pokusů o jakási – byť podmíněná – zobecnění. Ojedinelé české komplexnější práce sledují v konečném efektu (bez ohledu na snahu o úplnost) zase jen dílčí aspekty: Jedlička a kol. (1970) především příznakovost výrazových prostředků nižších rovin jazyka s ohledem na rozpětí jazyka spisovného, Bečka (1992) pojmenování, syntax a kompozici bez zobecnění typů textů v alespoň naznačených stylových normách. Stylistika češtiny (1991) se pokouší vyjít od vyjadřovacích potřeb a ukázat stylové normy, ale naráží přitom jak na neúplnost vstupních poznatků, tak i na velkou variabilitu textů a na obtíže dané komplexností vlivů, které styl textů formují. Volba konstituujících faktorů projevů, mluvenosti, pojmovosti, získávací a přesvědčovací funkce a deklarování estetické funkce, je zatím jen pokusem vycházet od podstaty textu samého, a jak ukazuje samo pojmenování faktorů, pokusem oscilujícím mezi tradicí a novostí. Kromě toho je kniha tvořena autorským kolektivem a v jednotlivých částech se, jak připomněli i recenzenti, názory spoluautorů rozcházejí. Ani navazující Stylistika současné češtiny téhož kolektivu (1997) to přes patrný posun v chápání, neřešila. Nové, doplněné vydání této práce, jež se právě připravuje, nutí zamyslet se znovu nad tím, k jakému

zobecnění je únosné při komplexnějším popisu stylové roviny jazyka přistoupit, a také nad tím, jaký zorný úhel je pro to obecně - a to i vzhledem k dnešnímu stavu rozrůzněnosti textů - přijatelný. A pokusit se – i vzhledem k posunům chápání stylu – hledat kritéria členění v dominantní funkci komunikátu v societě, nikoli tedy v některé obecné funkci jazyka, a s přihlédnutím ke složce obsahové, jejíž podíl na stylu je v rámci komunikátu nezanedbatelný. A konečně i s ohledem na to, že se změnila výrazně podmínky mezilidské komunikace, na což by měla ta složka lingvistiky, která se fungováním jazyka v komunikaci zabývá, tedy (v pojetí, jež pokládáme za správné) stylistika, reagovat. Na rozdíl od minulých století, kdy byly komunikační podmínky v podstatě stabilizované (za poslední rozhodující změnu pokládáme rozšíření knihtisku a s ním vytvoření celospolečenské komunikační sféry a vůdčí role psaného slova v ní), jsou v posledních letech změny velké. Jsou sice založeny na změnách „pouhé“ techniky předávání informací, ale důsledky mají pro samy modely mezilidské komunikace, a tedy také pro sdělování pomocí přirozeného jazyka, jež nás ve stylistice zajímá.

Pokud bychom pokládali za materiálovou bázi stylistiky pouze texty umělecké – s tímto názorem se ovšem nemůžeme ztotožnit (Krčmová, 1994 v rámci diskuse Styl? Moje dzisiesze rozumienie stylu) - , pak nová média v zásadě podmínky komunikace, a tedy ani podmínky produkce a recepcce textu, nezměnila: rozšiřuje se jen okruh zvukových a vizuálních realizací uměleckých textů, ale hranice mezi záměrem estetizujícím (v široké škále krásno-ošklivo) a táž jako dříve. Možnost, že by umělecký text vnímal méně sofistikovaný čtenář jako reálnou informaci, samozřejmě stále existuje (počítá s ní např. žánr literatury faktu, jehož postavení je ovšem z hlediska tradičního obrazu funkčních stylů pomezí), je však buď náhodná, nebo je součástí širšího estetizujícího záměru autora oscilujícího mezi realitou a nerealitou. Zřejmě si jen v teorii více uvědomujeme, že estetičnost-neestetičnost záměru není vztahem kontradiktorním.

Zaměříme se na oblast textů věcných, v nichž je estetizující složka sekundární, i když nikoli nulová (srov. výrazný podíl estetična při realizaci komunikačního záměru v jednotlivých žánrech publicistiky, význam estetické složky komunikace v kvalitním textu odborném a vědeckém, v nichž je vždy podstatná složka kognitivní). Estetizující roli hraje koneckonců i jazyková hra, jež akcentuje formu, event. vztah obsahu a formy jazykových znaků podobně jako umělecké vyjadřování a jež je i součástí stylových norem konverzace, tedy komunikace běžné dorozumivací sféry s výraznou funkcí fatickou (Hoffmannová, 2001; srov. už připomínku aktuálních aktualizací v konverzaci u Havránka, 1932, s. 53).

Při studiu věcných textů je třeba především počítat se změnou pohledu, která odpovídá vývoji stylistického bádání. Pokud bylo v popředí zájmu sledování výsledku stylizačního

procesu, tedy styl hotového textu oproštěného od podmínek percepce, byly samozřejmě centrem pozornosti texty psané: v nich se mlčky předpokládalo, že jsou realizovány v procesu záměrně stylizace spojené s korigováním textu, že jsou v nich (na rozdíl od textu nepřipraveného, kde existence klasických fází není patrna) vědomě přítomny všechny tradiční fáze stylizačního procesu, protože jakýkoli psaný projev byl (díků kulturní situaci) projevem naučeného zvládnutí jazyka a byl vnímán jako něco mimořádného (srov. vzpomínková vyprávění o tom, jak se v 19. století lidé na venkově chystali psát dopis – uplynulo drahé času a mnoho příprav, než byl dopis napsán a posléze i odeslán). Navíc původní myšlenky funkční stylistiky vycházely z představy o funkcích jazyka spisovného, který fungoval a funguje bez ohledu na přání a iluze především v psané, event. předčítané podobě. Mluvené projevy byly sice na obecné úrovni brány v úvahu (srov. i vymezení hovorového funkčního jazyka v zmíněné klasické Havránkově stati, 1932, s. 68) ne však – vinou technických podmínek – skutečně ze stylistického hlediska studovány (Krčmová, 1995). Tento stav se postupně rozkládá, a to nikoli pouhým působením zásadních změn v lidské komunikaci, která pořád existuje na úrovni soukromé i různou měrou veřejné, ale právě vlivem změn technických podmínek komunikace, které v posledních letech staré hranice ruší. V důsledku toho by bylo vhodné zvážit a nově vymezit dosud jako axiomy přijímané stylové faktory a v návaznosti na to uvážit i obecnější kritéria vymezení stylů. Při stylu je pak nezbytné, jak se už dnes děje, počítat vždy s komplexem stylových faktorů, nikoli s dominancí faktoru jediného; za simplexní (Hausenblas, 1973, přetisk 1997) není pak při bližším pohledu možno pokládat styl žádného komunikátu, i když se to může na první pohled zdát.

Připomeňme zde, kde můžeme vliv změn médií pozorovat. Tytéž objektivní změny přitom mohou mít v komunikátech různé, někdy i protichůdné efekty.

1. Rozvoj médií umožňuje **otevření hranic mezi kulturami a jejich projevy**, k nimž styl také patří. Nejde tu o zvládnutí cizích jazyků, schopnost v nich číst, psát, ústně komunikovat, ale o propojení světa pomocí „sítě sítí“, při níž nejde jen o informace, ale i způsoby jejich prezentace (k důsledkům Krčmová, 1999). Toto otevření má za následek také koncentraci vydavatelů v žurnalistice s přemírou jazykových mutací různých periodik, při níž se sice někdy adaptují texty (např. i náhradou cizích – fiktivních - jmen osob a míst v příbězích ze života), ne však obecné způsoby vyjadřování. V nákladných periodických je to patrné nejen v obrazové složce, ale např. i v záměrné „kultivovanosti“ jazyka pomocí nemotivovaného užívání cizích slov, v levnějších v „lidovosti“ ve smyslu primitivního jazyka s omezenou slovní zásobou a málo propracovanou větnou a nadvětnou stavbou. V této situaci nepozorujeme odklon od spisovného jazyka (v jeho nivelizované podobě), protože neutrální

spisovnost je pro tvůrce textu málo namáhavá a pro vnímatele nekonfliktní. Vliv však zasahuje ostatní složky stylu a přes zdánlivou šíři vlastně nivelizuje.

2. Ztrácejí se **hranice mezi psaným a mluveným projevem**, protože nová média umožňují rychle produkovat texty v psané podobě a rychle je předávat příjemci. Týká se to zatím komunikace neveřejné, ale jsme možná jen na začátku procesu, který vyústí v ??? Samozřejmě trvá rozdíl zvukové a grafické realizace, ale ten není pro rozdíl stylů jediný a zřejmě není sám podstatný – podstatné jsou až jeho důsledky pro stavbu textu a jazyk. Rysy pokládané u mluvených projevů za typické – nedostatek větné perspektivy, uvolnění větné a nadvětné stavby textu atd. (srov. Hoffmannová, **19XX**) jsou najednou součástí i textů psaných, pokud ty byly spontánně a rychle vytvořeny a obratem prezentovány příjemci. Naopak do psané komunikace se prosazuje komplexnost komunikátu alespoň náznakem „smajlíků“ a zvýrazňování částí komunikátů suplujícím změny dynamiky řeči. Uvolnění hranice spisovnosti je v takových textech pravidlem. Navíc v nich ustupuje základní dodržování pravopisné kodifikace, patrná je nechuť k opravě napsaného. Tu ovšem přispívá i fakt, že mnohé programy pro zpracování elektronické pošty nejsou uzpůsobeny české abecedě a nějaký ten pravopisný nebo morfologický nedostatek se v textu „bez hacku a carek“ ztratí.

3. Zdánlivě vedou nová média **k devalvaci slova**, k tvorbě dlouhých textů těkajících od myšlenky k myšlence, od zvláštnosti vyjádření k jiné zvláštnosti, od projevu různě vyspělé osobnosti tvůrce k projevům směřujícím k šokování příjemce, k nezáměrnému narušování přesnosti a obecné srozumitelnosti věcného komunikátu atd. Je tu ale i tendence opačná: Zprávy SMS jsou omezeny v rozsahu: buď musí dojít k selekci informace, což není snadné, nebo k její zvláštní segmentaci do několika samostatných sdělení (pomiňme nákladnost takového řešení), nebo k vyjadřování neúplnému, telegrafickému. Tato způsoby tu byly již dávno přítomny, dokonce se ve škole učilo, jak formulovat levný telegram, ale skutečnou potřebu takových textů pociťoval produktor jen velmi omezeně. Dnes naopak SMSky posílá každý každému, často – podléhaje reklamě – jako nástroj posílení vazeb, tedy ve funkci fatické. Místo „popovídání“ jsou tu však jen signály, že „o tobě vím“.

SMS však vytváří také zvláštní stylové hodnoty: rozkládá souvislou informaci, kterou bychom mohli číst na jeden pohledů, do souboru kratičkových řádku velikosti miniobrazovky. Např. i prostinká anekdota tak získává napětí velké epiky, protože z části, která se na obrazovku veška, těžko odhadnete postup text vedoucí/nevedoucí k pointě

4. Nová média zrodila i nové způsoby komunikace – **komunikaci multimediální**. Jinde (Krčmová, 2001) jsme se zamýšleli nad problémy tohoto žánru, zde tedy jen připomeneme, že nejde o pouhé propojení slova, zvuku a obrazu, ale i zcela nový způsob

segmentace informace do velikosti obrazovky, jiný vztah mezi obrazem a jazykovým doprovodem, snazší, neboť odkaz umožní rychle přejít k detailu, vyvolat popisku apod., ale i těžší, protože je nutno informaci již od počátku jinak strukturovat. Je tu i nový vztah k příjemci, který vlivem stále ještě nového atraktivního média očekává nejen informaci, ale i jistou míru zábavy atd. I když záměr textu jako celku může být uchopen v rámci tradičních funkcí jazyka, forma vede v jednotlivých místech komunikátu k jejich rozmělnění a zmatení.

5. Rozvoj technických možností **ruší hranici mezi skupinami osob**, které mohou vstupovat do celonárodní komunikace, a ostatními, kteří komunikují jen na úrovni lokální a soukromé. Jde o projev obecnější tendence zkracování sociálních vzdáleností ve společnosti, skutečného i jen vnějškového. Ve zvukových médiích je prezentována promluva kohokoli. I když je např. jasně deklarováno, že do rozhlasu nebo televizní relace vstupuje autentický záznam či telefonát bezprostředního posluchače, posluchač nemusí tyto signály vnímat, event. se ztotožní natolik s vyjadřovanou myšlenkou, že přijímá i způsob mluvy telefonujícího a tedy si dotváří i obraz normy veřejné mluvy, jež může být od tradiční normy veřejné komunikace odlišná. Jinde jsme připomněli (Chloupek-Krčmová, 1999), že se tak (i když omezeně) dostávají do celonárodní sféry velmi okrajové variety jazyka, včetně výrazných tradičních dialektů. Tento vliv je patrný také v kontaktních pořadech komerčních rádií, a to nejen na straně telefonujících posluchačů.

Rozvoj médií umožňuje díky snadnosti, s níž se texty vytvářejí a šíří, **vznik zájmových, skupinových periodik** a rozšíření okruhu jejich příjemců (i autorů). Zatímco ještě v 80. letech byla taková periodika tvořena „na koleně“ a rozmnožována pokoutně, dnes jsou vnějškově dokonalá. A mladá – jejich autoři, hrdí na příslušnost k zájmové skupině, tvoří texty podbízející se příjemcům nejen tematikou, ale i jazykem: obecná čeština ve své stylizované podobě jako základ vyjadřování je toho automatizovaným signálem, užití jiných regionálních variet češtiny je však omezeno na zájmové skupiny malé, jejichž „oběžníky“ mohou být sice již tvořeny na počítači a vypadat docela pěkně, ale nemohou zasáhnout větší skupinu příjemců. Výrazná je v zájmových periodikách „novost“ v lexiku, kde profesní a slangové vyjadřování dominuje: tyto výrazy již neslouží jen skupinové identitě, ale díky užívání v reprezentativně vypadajících tiskovinách vstupují do pozice termínů, které jsou sice (jako ostatně terminologie obecně) omezeny sociálně, ne však regionálně. Ztráta hranice spisovnosti pak signalizuje, že stará představa o tom, že každý nespisovný prostředek je stylově aktivní, musí podlehnout korekci. Jde o obecnější proces – zajímavé je jen to, že v našem prostředí nastává díky novým médiím velmi rychle a jeho projevy se těžko

vyrovnávají s tradiční představou o stratifikaci národního jazyka, s níž stylistická teorie počítá.

6. Při stylizaci textu, jak jsme již naznačili výše, vystupuje dnes jako velmi důležitá **osobnost adresáta**. Je to samozřejmě důsledek změny v postavení jazykového projevu, který je vědomě brán jako diskurz, nová média však umožňují tuto změnu realizovat lépe než tradiční prostředky. V důsledku toho je stále obtížnější vymezit u textu jeho komunikační funkci. Původní velmi zobecněná představa vycházela ze záměru produktora. Ten může být vymezen u textů velmi připravených a určených k vnímání bez přímého kontaktu s receptorem, tedy u psaných, hlavně vědeckých nebo administrativních (srov. i pojetí „záměru“ u Hausenblase, 1973, přetisk 1997). V okamžiku interakce mezi produktorem a (předpokládaným) receptorem může dojít jak ke změnám záměru, tak k jejich desinterpretaci. Vzpomeňme na jedné straně přeceňování novinářských senzačních zpráv, které jsou díky věcné stylizaci chápány i jako naprosto věcné, na druhé straně nedoceňování esejisticky podané informace vědecké, byť i byla naprosto zásadní a pro vývoj lidského poznání nenahraditelná. Ostatně – administrativní text formulovaný s ohledem na možnosti vnímatele by mohl spíš udivit, než aby vedl k dodržení předpisu, protože může být chápán jako nezávazná informace. Teprve v posledních měsících se tato situace mění, např. při formulaci příbalových letáků u léků je závazná vyjádření jasná, nikoli odbornicky složitá. Dnešní stav komunikace tak ukazuje, že je nutno počítat s existencí textů majících **funkci** (pouze) **fatickou**. Dominuje v konverzaci (Hoffmannová, 1998), ale projevuje se jako doprovodná i jinde.

7. V dnešním světě přibývá však i **textů prezentujících jen osobu tvůrce**, jeho subjektivní představu o vlastní důležitosti a jeho touhu podílet se na rozšířeném okruhu „celosvětovosti“ (např. zřízením vlastní www stránky, vstupem do korespondence s redakcí renomovaného deníku či časopisu, posláním SMS na veřejně dostupné adresy rozhlasu či televize....; srov. Hoffmannová, 2000 n. Vewerkla, 1999). Tuto funkci naši předchůdci ve formování teorie funkčních stylů neznali; mohla sice být latentně přítomna, jen vinou nedostupnosti médií (kromě časopisů pro grafomany) neměla celospolečenský dosah.

8. Na druhé straně technika umožňuje oslabit **identifikaci produktora**. Je možno např. vytvořit „umělou“ zvukovou řeč, v níž samozřejmě mizí individuální fonické signály, snadné je zastřít je při anonymizaci mluvčího (srov. např. publicistické pořady s „ujatejným“ mluvčím). Podobné změny jsou však i v projevu psaném: ustupuje např. význam osobního rukopisu ve společensky závažné korespondenci, rukopis jde dokonce simulovat na počítači včetně „individuálních“ specifik, na druhé straně je tu však akcentace povinnosti napsat životopis rukou, která se uvádí v konkurzních podmínkách jednotlivých firem: má již jiný cíl

– nechceme tvrdit, že ověřuje, zda uchazeč umí slušně rukou psát, to je snad ještě znalost ve střední Evropě dost běžná, ale umožňuje podrobit rukopis grafologickému hodnocení (o jehož významu si dovolujeme pochybovat). I podpis lze nahradit jinou identifikací, vztah písma-pisatel se tak rozplývá. Význam však ztrácí i schopnost/neschopnost dodržet normy v textech administrativních vypovídajících o připravenosti k danému typu komunikace, neboť možnou nejistotu řeší šablony na počítači, ne vždy dokonalé, ale pohodlné. Znalost příslušné klávesy však o schopnostech písma již nic neříká. V odborné komunikaci naopak vzhledem k tomu, že mnohdy je autor i tvůrcem tiskové předlohy, je i tato úprava projevem subjektu: kdo neumí text technicky zpracovat, stává se občanem „druhé kategorie“. Možnost užít služeb příslušného odborníka je přitom omezena – v našich profesích i finančně. V mluveném odborném textu je to ještě výraznější, protože v nejednom oboru je již ten, kdo není vybaven dostatkem dokonale provedených slidů, pokládán za neschopného bez ohledu na hodnotu informací, které předkládá. Na jedné straně se tedy subjekt vytrácí nahrazen technikou, na druhé straně se díky možnostem techniky výrazněji projevuje a rozdíl mezi typy stylů se v tomto rysu stírá.

9. Dostáváme se tak k další změně podnětené změnou média – náhrady, event. doplnění komunikace skutečné **komunikací virtuální**, pseudokontaktem partnerů. Nová média umožňují plnou anonymizaci tvůrce: do chatu např. vstupuje účastník sice dobrovolně, ale pod pseudonymem a vytváří si virtuální osobnost, která může mít jen některé skutečné znaky subjektu. Tento způsob byl dříve do jisté míry možný pouze v umělecké literatuře (autor-muž tvořící jednající osoby jiného pohlaví a věku apod.) a patřil k způsobu literární fikce, dnes se přesunul do oblasti komunikace neoficiální. Protikladnou tendencí k tomu je subjektivizace výpovědí v médiích nebo v odborné literatuře, kde se přidává i fotografie tvůrce (ovšem odpovídající jeho snaze „prezentovat se“); to však není jen projevem nových médií, ale i nového stylu života a v našem prostředí přejímá vzory komunikace jiných zemí.

Ve vědeckých diskusích se poukazuje na to, jak je většina existujících **textů z hlediska funkce rozporná** a jak se množí texty polyfunkční, event. funkce nevyhraněné. Jde jen o pokus uchopit neuchopitelné, to, k čemu vytvořila nová média podmínky? Máme se za těchto okolností vzdát tradičního chápání a tradiční terminologie? Hlasy pochybující o funkčních stylech se již objevily (Chloupek, 1993). Pochybnosti by však měl vzbuzovat nikoli sám aparát funkční stylistiky, ale způsob, s nímž je běžně (v učebních textech, a bohužel i mezi lingvisty, pokud se stylistikou nebo komunikací nezabývají) užíván. Je třeba ho brát nikoli jako absolutní výpověď o realitě, ale jako nástroj, který umožňuje pojmout

mnohotvárnou realitu sdělování do jistých obecných kategorií, aby bylo možno o ní na úrovni metajazykové mluvit.

Vzdáme-li se obecného rámce, vzdáme se i možnosti vědecké diskuse o užívání zákonitostí formulování myšlenek a ustrneme na analýzách individuálních jazyků a stylů konkrétních textů. A přitom jsou takové analýzy jen prvním stupněm poznání, protože komunikace probíhá obejmata obecnými kulturně podmíněnými zákonitostmi, které jsou osvojovány spolu s osvojováním jazyka a chování a podobně také fungují. Problém tedy není ve faktu „funkce“, ale v její zjednodušené absolutizaci, která s údivem shledává, že pojem funkce je v komunikaci těžko definovatelný, záměr je součástí komunikační strategie, jež je uchopitelná jen v obecných rysech atd. Nebo v druhém extrému, kde se počet obecných stylů rozšiřuje nad dříve obvyklou míru (srov. Mistrík, 1997, Jelínek, 1997). Hierarchizace podle stylů primárních a sekundárních (Jedlička aj., 1970), která se pokouší vnést do inventáře stylů řád, není – obávám se – řešením, protože rozmělnění přináší stále více stylů „smíšených“, se zřetelně přítomnými více funkcemi. A to nehledíme na aktuální komunikační situaci, kdy se vnějškově (z obvyklého užívání výrazových prostředků) patrná funkce mění podle složek komunikační situace na někdy i zcela opačnou. Lze ovšem i rezignovat na představy stylových norem a vrátit se k pojetí stylu jako singularizačního principu, ale pak se ztrácí smysl stylistiky jako vědního oboru. Inovace pojetí by měla vést nikoli k rozšiřování inventáře stylů, ale hlouběji – k novému řešení podstaty.

Vracím se nyní k novému vydání *Stylistika současné češtiny*, které mne k této úvaze vedlo: v textu, který je pouhou úpravou starší práce a který navíc slouží i jako vysokoškolská učebnice, není možno starší pojetí negovat, zvláště když je součástí standardního poučení o jazyce, jež se dostává již žákům základních škol. Lze však nový pohled připravovat, mj. i diskusemi na odborném fóru. I tu jde o odraz nového média, přesněji nového chápání vědecké komunikace jako permanentního diskurzu, kde se – nikoli poprvé v historii – nástroje poznávání zpochybňují, aby bylo možno najít jejich meze. A dospívat k novým řešením, která vznikají jen proto, aby byla po čase – konfrontována se změnami reality, zaměněna dalšími.

Literatura

- BEČKA, J. V.: *Česká stylistika*. Academia, Praha 1992.
- ČECHOVÁ, M. – Chloupek, J. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E.: *Stylistika současné češtiny*. ISV, Praha 1997.
- HAVRÁNEK, B. – WEINGART, M. (eds.): *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha 1932.
- HAUSENBLAS, K.: *Komplexní a simplexní styly*. In: *Poetyka a stylistyka*. Wrocław 1973, 39-46.
- HAUSENBLAS, K.: *K základním pojmům v oblasti řečové (verbální) komunikace*. SlavPrag, Praha 1973, s. 21-27.
- HAUSENBLAS, K.: *Od tvaru k smyslu textu. Stylistické reflexe a interpretace*. FF UK, Praha 1996; 2. vyd. 1997.
- HOFFMANNOVÁ, J.: *Ke stylu (současné) (české) konverzace*. In: *Jazyk a kultura vyjadřování. Milanu Jelínkovi k pětasedmdesátinám*. KARLÍK, P. - KRČMOVÁ, M. (eds.). FF MU Brno: 1998, s. 49-56.
- HOFFMANNOVÁ, J.: *Psané a mluvené texty ve vzájemných citacích (aluzích)*. *Stylistyka I*, 1992, s. 67-81.
- HOFFMANNOVÁ, J. - Müllerová, O. - ZEMAN, J.: *Konverzace v češtině při rodinných a přátelských oslavách*. Trizonia, Praha 1999.
- HOFFMANNOVÁ, J.: *Specifické možnosti češtiny pro hru s jazykem*. In: *Čeština – universalia a specifika 3*, HLADKÁ, Z. - KARLÍK, P. (eds.). MU, Brno 2001, s.251-258.
- HOFFMANNOVÁ, J.: *Stylistika a ...Současná situace stylistiky*. Trizonia, Praha 1997.
- HOFFMANNOVÁ, J.: *Styl současných teenagerů (na pozadí úvahy o „stylech věkových“)*. *Stylistyka IX*, 2000, s. 247-262.
- CHLOUPEK, J.: *Pochybnosti o funkčních stylech*. SPFFBU, A 41, 1993, s. 51-56.
- CHLOUPEK, J. - ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E.: *Stylistika češtiny*. SPN, Praha 1991.
- CHLOUPEK, J. – KRČMOVÁ, M.: *Proměny stylových norem dnešní češtiny*. In: *Damborský, J. (Ed.): Jazykověda. Lingvistika. Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity č. 3*, 1999, s. 89-100.
- JEDLIČKA, A. - FORMÁNKOVÁ, V. - REJMÁNKOVÁ, M.: *Základy české stylistiky*. SPN, Praha 1970.
- JELÍNEK, M.: *Stylistika*. In: *Příruční mluvnice češtiny*. KARLÍK, P., NEKULA, M., RUSÍNOVÁ, Z. (eds.). 2., doplněné vyd. NLN, Praha 1996, s. 701-782.

KRČMOVÁ, M.: *K pramenům specifika mluveného projevu (Mluvenost, či spontánnost?)*. In: DAVIDOVÁ, D. (Ed.): *K diferenciaci současného mluveného jazyka*. OU, Ostrava 1995, s. 26-32.

KRČMOVÁ, M.: *Odborný komunikát: slovník versus multimediální prezentace*. Banská Bystrica 2001. V tisku.

KRČMOVÁ, M.: *Rozbité zrcadlo*. Nad textovou výstavbou současného popularizačního textu. In: *Dyskurs naukowy - tradycja i zmiana*. GAJDA, S. (red.). Opole 1999, s. 271-281.

KRČMOVÁ, M.: *O místo stylistiky v rámci věd o jazyce*. In: DAMBORSKÝ, J. (Ed.): *Jazykověda. Lingvistika. Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity č. 2*, 1994, s. 15-22.

MISTRÍK, J.: *Štylistika*. 1. vyd. 1985, 3., upravené vyd. 1997.

Styl? Moje dzisiesze rozumienie stylu. Diskuse v časopise *Stylistyka* IV, 1995, s. 223-329.

Z českých lingvistů a literární vědců se v diskusi vyjádřili: M. ČERVENKA, S. ČMEJRKOVÁ, F. DANEŠ, K., HAUSENBLAS, B. HOFFMANN, J. HOFFMANNOVÁ, J. CHLOUPEK, M. Jelínek, J. KRAUS, M. KRČMOVÁ, A. MACUROVÁ, P. MAREŠ.

VEWERKLA, S. M.: *Jazyk vybraných domovských stránek českých studentů a mladých absolventů vysokých škol v síti „World Wide Web“*. NŘ 82, 1999, s. 127-138.

Bibliografický údaj: KRČMOVÁ, M. *Nová média - nové styly?* *Stylistyka* XI (Opole, Polsko) 2002, s. 349-360.